

BARBARA KUNICKA-MICHALSKA

PRZESTĘPSTWA PRZECIWKO RODZINIE W KODEKSIE KARNYM HISZPANII

Obowiązujący kodeks karny Hiszpanii został uchwalony ustawą organiczną LO 10/1995 z 23 listopada 1995 r. (BOE nr 281 z 24 listopada 1995 r.). W okresie późniejszym liczne przepisy kodeksu zostały zmienione. Zmiany nie ominęły także przestępstw przeciwko rodzinie, które uwzględniono w niniejszym opracowaniu.

W kodeksie karnym Hiszpanii przestępstwa przeciwko rodzinie ujęte są w Tytule XII Księgi II i nazwane „przestępstwami przeciwko stosunkom rodzinnym”. Tytuł XII k.k. Hiszpanii podzielony jest na trzy rozdziały. Rozdział I dotyczy czynów polegających na nielegalnych małżeństwach, w rozdziale II zgrupowano czyny zabronione związane z pozorowaniem porodu, zamianą (fałszowaniem) rodzicielstwa, stanu lub sytuacji nieletniego, a rozdział III obejmuje czyny godzące w prawa i obowiązki rodzinne.

W rozdziale I, zatytułowanym „Nielegalne małżeństwa”, ujęto trzy przestępstwa (art. 217–219 k.k.). Jak czytamy w hiszpańskich komentarzach do artykułów 217–219 k.k., aby należycie zrozumieć sens tych artykułów, trzeba uprzednio sięgnąć do przepisów konstytucji Hiszpanii, które dotyczą niedyskryminacji z powodów religijnych, gwarantują wolność wyznania i kultu religijnego, ustanawiają wyraźne zastrzeżenie dla ustawy państwowej w zakresie regulacji podstawowych aspektów małżeństwa oraz zobowiązują władze publiczne do ochrony rodziny. Chodzi tu o artykuły 14, 16, 32, zwłaszcza ust. 2, i art. 39 konstytucji.

Pierwszy z tych artykułów, czyli art. 14, stanowi, że obywatele Hiszpanii są równi wobec prawa, bez żadnej dyskryminacji z powodu urodzenia, rasy, płci, religii (wyznania), poglądów lub jakiegokolwiek innej przyczyny lub okoliczności osobistej lub społecznej. Artykuł 16 gwarantuje wolność ideologiczną, wyznania i kultu dla osób indywidualnych oraz wspólnot, bez ograniczeń w ich wyrażaniu (manifestowaniu) innych niż te, które są konieczne dla utrzymania chronionego ustawą porządku publicznego. Przepis ten także stanowi, że nikt nie może być zobowiązany do deklarowania swej ideologii, wyznania (religii) lub wiary, a żadne wyznanie nie ma charakteru państwowego. Zgodnie z tym artykułem, władze publiczne biorą pod uwagę wyznania religijne społeczeństwa hiszpańskiego oraz utrzymują stosunki współpracy z Kościołem katolickim i innymi wyznaniami. W art. 32 ust. 1 konstytucji zawarty jest zapis, że mężczyzna i kobieta mają prawo zawrzeć małżeństwo w pełnej równości prawnej. W ust. 2 tego samego artykułu czytamy, że formy (sposoby) małżeństwa, wiek i zdolność do jego zawarcia, prawa i obowiązki współmałżonków, przyczyny

i skutki separacji oraz rozwiązania małżeństwa są regulowane w ustawie. W dniu 1 lipca 2005 r. uchwalono ustawę Ley 13/2005, modyfikującą kodeks cywilny w zakresie prawa do zawierania małżeństwa (BOE nr 157 z 2 lipca 2005 r.). Ustawą tą dopuszczono małżeństwa osób tej samej płci. W uzasadnieniu ustawy powołano się na różne artykuły konstytucji, promujące równość obywateli, wolny rozwój osobowości, wolność i równość (art. 9 ust. 2, 10 ust. 1, 1 ust. 1, 14).

W art. 39 konstytucji Hiszpanii jest mowa o tym, że władze publiczne zapewniają ochronę społeczną, ekonomiczną i prawną rodzinie oraz całościową ochronę dzieci. Dzieci są równe wobec prawa niezależnie od swego pochodzenia i pochodzenia matek (bez względu na ich stan cywilny). Ustawa umożliwia dochodzenie (ustalenie) ojcostwa. Ten sam artykuł stanowi także, że rodzice powinni świadczyć wszelką opiekę nad dziećmi, zrodzonymi tak w małżeństwie, jak i poza nim, w czasie ich małoletności oraz w innych przypadkach, kiedy jest to zgodne z prawem. Stanowi też, że dzieci korzystają z ochrony przewidzianej w porozumieniach międzynarodowych, które traktują o ich prawach¹.

Powołane przepisy konstytucji Hiszpanii mają związek zwłaszcza z Konwencją ONZ o prawach dziecka, hiszpańską ustawą organiczną LO 7/1980 z 5 lipca 1980 r. o wolności religijnej, ustawą organiczną LO 3/2007 z 22 marca 2007 r. o równości kobiet i mężczyzn, ustawą organiczną LO 1/2004 z 28 grudnia 2004 r. o środkach integralnej ochrony przeciwko przemoc „rodzajowej” (chodzi głównie o przemoc wobec kobiet), z ustawą Ley 33/2006 z 30 października 2006 r. o równości mężczyzn i kobiet w zakresie dziedziczenia tytułów szlacheckich, z ustawą Ley 51/2003 z 2 grudnia 2003 r. o równości szans, niedyskryminacji i powszechnej dostępności dla osób niepełnosprawnych oraz z ustawą Ley 39/2006 z 14 grudnia 2006 r. o ochronie autonomii osobistej i szacunku dla osób uzależnionych, z ustawą organiczną LO 1/1996 z 15 stycznia 1996 r. o ochronie prawnej małoletnich, z ustawą organiczną LO 11/2003 z 29 września 2003 r. o środkach stosowanych w dziedzinie bezpieczeństwa obywatelskiego, przemoc rodzinnej i integracji społecznej cudzoziemców, ustawami dotyczącymi zawarcia małżeństwa i aktów stanu cywilnego oraz z licznymi artykułami kodeksu karnego i cywilnego.

Zgodnie z art. 217 k.k. Hiszpanii, pierwszym z trzech przepisów rozdziału I, zatytułowanego „Nielegalne małżeństwa”, karą więzienia od 6 miesięcy do 1 roku zagrożone jest zawarcie małżeństwa po raz drugi lub kolejny, jeśli sprawca wiedział, że pozostaje w sposób legalny w poprzednio zawartym związku małżeńskim. Chodzi tu o przestępstwo bigamii. W art. 218 k.k. ujęto czyn polegający na zawarciu małżeństwa nieważnego (niemającego mocy prawnej), jeśli sprawca działa w celu skrzywdzenia osoby, z którą takie małżeństwo zawiera (grozi za to kara więzienia od 6 miesięcy do 2 lat). Kary nie wymierza się, jeśli później małżeństwo zostało potwierdzone (konwalidowane). Przyczyny nieważności małżeństwa reguluje też kodeks cywilny. Kolejnym czynem karalnym jest, ujęte w art. 219 k.k., poświadczenie małżeństwa w sytuacji, gdy zachodzi okoliczność świadcząca o jego nieważności,

¹ Przy omawianiu przepisów konstytucji Hiszpanii wykorzystano tekst zamieszczony w: José Manuel Valle Muñiz, *Código Penal y Leyes Penales Especiales* (Edición actualizada por Óscar Morales García y Rosa Fernández Palma), wyd. 13, wrzesień 2007, THOMSON ARANZADI, s. 35–72. Zob. też tłumaczenie na język polski: *Konstytucja Hiszpanii z 27 grudnia 1978 r.*, przeł. i wstęp T. Mozgawa, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1993.

znana lub wskazana w aktach sprawy. Za czyn taki przewidziano karę więzienia od 6 miesięcy do 2 lat i karę specjalnego pozbawienia zajęcia lub stanowiska publicznego na okres od 2 do 6 lat. Z postacią uprzywilejowaną czynu (art. 219 ust. 2), zagrożoną karą zawieszenia zajęcia lub stanowiska publicznego na okres od 6 miesięcy do 2 lat, mamy do czynienia, jeśli przyczyna nieważności małżeństwa jest odwracalna (konwalidowalna).

Rozdział II omawianego XII Tytułu k.k. zatytułowany jest: „Pozorowanie porodu, zamiana rodzicielstwa, stanu lub sytuacji nieletniego”. Przepisy te są związane z omówionym wyżej art. 39 (zwłaszcza punkt 2) konstytucji Hiszpanii i z wieloma artykułami k.k. i k.c. Ramy niniejszej publikacji nie pozwalają już na bliższe omówienie tych przepisów. Rozdział II składa się z trzech artykułów (art. 220–222 k.k.). Pozorowanie porodu (sztuczny poród) jest zagrożone karą więzienia od 6 miesięcy do 2 lat (ust. 1 art. 220 k.k.). Tą samą karą zagrożone jest ukrywanie dziecka lub przekazanie go osobom trzecim, po to by zamienić lub zmodyfikować jego przynależność rodzinną, czyli jego pochodzenie (rodowód) – art. 220 ust. 2 k.k. Za zamianę dziecka na inne (zastąpienie dziecka innym) grozi kara więzienia od 1 roku do 5 lat (ust. 3 art. 220). W ust. 4 art. 220 k.k. Hiszpanii opisano sytuację, gdy czyny poprzednio omówione (ust. 1, 2 i 3 art. 220) są popełnione przez wstępnych (przodków) naturalnych lub tych, którzy stali się nimi w drodze adopcji. Wówczas oprócz kar, o których już była mowa, można orzec także karę specjalnego pozbawienia władzy rodzicielskiej, którą to władzę wykonują oni wobec dziecka lub potomka (zstępnego) domniemanego, zatajonego, przekazanego lub zamienionego (zastąpionego innym) oraz, w zależności od konkretnego przypadku, nad resztą dzieci lub zstępnymi, na okres od 4 do 10 lat. Jak stanowi ust. 5 art. 220 k.k., jeśli zamiana dziecka na inne nastąpiła w ośrodku medycznym lub społeczno-medycznym, przez ciężkie nieumyślne zaniedbanie osób odpowiedzialnych za identyfikację dziecka i opiekę nad nim, wymierza się karę więzienia od 6 miesięcy do 1 roku.

W art. 221 ust. 1 przewidziane jest przestępstwo przekazania innej osobie (do starczenia, oddania), za wynagrodzeniem, dziecka, potomka (zstępnego) lub jakiegokolwiek nieletniego, choć brak jest pokrewieństwa lub powinowactwa, z ominięciem procedur legalnych, dotyczących dozoru, rodziny zastępczej lub adopcji, w celu ustanowienia sytuacji analogicznej do pokrewieństwa. Podmiot przestępstwa opisanego w tym artykule ujęty jest zbiorowo. Ustawa nie używa sformułowania „ten kto”, lecz „ci, którzy”. Takie ujęcie występuje nieraz w przepisach k.k. Hiszpanii także w innych artykułach, choć częstsze jest ujęcie „ten, kto”. To ostatnie odpowiada sformułowaniu k.k. polskiego: „kto”. Za omawiane przestępstwo przewidziano karę więzienia od 1 roku do lat 5 oraz karę specjalnego pozbawienia prawa do władzy rodzicielskiej, opieki, kurateli lub dozoru na okres od 4 do 10 lat. Przepis ten był zmieniony w roku 2003 ustawą LO 15/2003 z 25 października 2003 r., modyfikującą wiele przepisów k.k. Przedtem w odniesieniu do kary specjalnego pozbawienia prawa była mowa jedynie o władzy rodzicielskiej.

W myśl ust. 2 art. 221 k.k. te same kary grożą osobie, która przyjmuje takiego nieletniego, oraz osobie, która pośredniczy w tej transakcji, choćby przekazanie nieletniego dokonało się w innym państwie (za granicą).

W ustępie 3 art. 221 k.k. czytamy, że jeśli wskazane wyżej czyny zostały popełnione przy wykorzystaniu złobków, szkół albo innych pomieszczeń lub zakładów, do

których przyjmuje się dzieci, osobom winnym wymierza się karę specjalnego pozbawienia prawa wykonywania działalności dotyczącej omówionych spraw na okres od 2 do 6 lat. Można także zarządzić czasowe lub definitywne zamknięcie tych zakładów. W wypadku zamknięcia czasowego nie może to być okres przekraczający 5 lat.

W art. 222 k.k. zawarto przestępstwo indywidualne, którego sprawcą może być wychowawca, fachowiec, przedstawiciel władzy lub funkcjonariusz publiczny, który wykonując swój zawód lub stanowisko, popełnia czyny wymienione w art. 220 lub 221. Grozi za to kara wskazana w wymienionych artykułach oraz kara specjalnego pozbawienia zajęcia lub stanowiska publicznego, zawodu lub urzędu, na okres od 2 do 6 lat. Jest to więc postać kwalifikowana czynów opisanych w art. 220 i 221. W sposób fakultatywny można zastosować art. 222 w odniesieniu do lekarzy, personelu pielęgniarskiego i ambulatoryjnego (izby chorych) lub jakiegokolwiek innej osoby, która wykonuje działalność zdrowotną lub społeczno-zdrowotną.

W rozdziale III Tytułu XII k.k. Hiszpanii zgrupowano przestępstwa „Przeciwko prawom i obowiązkom rodzinnym”. Rozdział ten dzieli się na trzy sekcje. Ma on związek z art. 39 konstytucji Hiszpanii, na który to przepis zwrócono uwagę na wstępie tego opracowania, oraz z innymi przepisami k.k.

W sekcji I, w art. 223–225, ujęto przestępstwa polegające na naruszeniu obowiązków opieki i podżeganiu nieletniego do opuszczenia domu. Sekcja II obejmuje przestępstwa uprowadzenia nieletniego (art. 225 bis), a sekcja III – przestępstwa porzucenia (zaniedbania) rodziny, nieletnich lub ubezwłasnowolnionych (art. 226–233 k.k. Hiszpanii).

W sekcji I, w art. 223, ujęto przestępstwo indywidualne, które może być popełnione przez osobę mającą obowiązek opieki nad nieletnim lub osobą bezradną (niepełną). Czyn zabroniony polega na nieświadczeniu tej opieki rodzicom lub opiekunom, bez usprawiedliwienia, w przypadkach jeśli jej wymagają. Za czyn taki przewidziana jest kara więzienia od 6 miesięcy do 2 lat, bez szkody dla kar przewidzianych w wypadkach, gdyby czyn ten stanowił przestępstwo cięższe.

W art. 224 ujęto przestępstwo ogólne, polegające na podżeganiu nieletniego lub osoby bezradnej (niepełnej) do opuszczenia domu rodzinnego lub miejsca, w którym przebywa za zgodą swych rodziców, opiekunów lub kuratorów (grozi za to kara więzienia od 6 miesięcy do 2 lat). Tej samej karze podlega rodzic, który podżega swe nieletnie dziecko do naruszenia reżimu opieki ustanowionego przez władzę sądową lub administracyjną. W art. 225 przewidziano łagodniejszą karę (więzienia od 3 miesięcy do 1 roku lub grzywny od 6 do 24 miesięcy), gdy osoba dopuszczająca się przestępstw przewidzianych w dwóch artykułach poprzednich odeśle z powrotem nieletniego lub osobę bezradną do jego domu lub miejsca pobytu albo też umieści go w miejscu znanym i bezpiecznym, bez czynienia go przedmiotem szykanowania (dręczenia), okrucieństwa lub jakiegoś przestępstwa, bez narażenia na niebezpieczeństwo jego życia, zdrowia, integralności fizycznej lub wolności seksualnej, a miejsce pobytu nieletniego lub osoby bezradnej zostanie zgłoszone jego rodzicom, kuratorom lub opiekunom, lub też gdy nieobecność tej osoby nie przekroczyła 24 godzin.

Powołany przepis był zmodyfikowany w roku 2003 (ustawą organiczną LO 15/2003 z 25 listopada 2003 r. dotyczącą zmian wielu przepisów k.k.). Oprócz zmian czysto redakcyjnych podwyższono wymiar kary, poprzednio przewidziana była kara więzienia od 6 miesięcy do 1 roku lub grzywna od 4 do 8 miesięcy.

W sekcji II omawianego rozdziału przestępstw, w której zawarto art. 225 bis, ujęte jest przestępstwo uprowadzenia nieletniego. Jest to przestępstwo indywidualne. Jego sprawcą jest rodzic, który bez usprawiedliwionego powodu uprowadza swoje nieletnie dziecko. Przewidziano za to karę więzienia od 2 do 4 lat oraz specjalne pozbawienie prawa wykonywania władzy rodzicielskiej na okres od 4 do 10 lat. Jak stanowi ustęp 2 tego artykułu, przez uprowadzenie na potrzeby tego przepisu rozumie się:

- zabranie nieletniego z miejsca jego pobytu bez zgody rodzica, z którym zwykle nieletni przebywa, lub osób albo instytucji, którym został powierzony dozór lub opieka nad nim;
- zatrzymanie nieletniego, stanowiące ciężkie naruszenie (niedopełnienie) obowiązku ustanowionego w postanowieniu sądowym lub administracyjnym.

Według ustępu 3 art. 225 bis, jeśli nieletni zostanie wywieziony poza Hiszpanię lub gdy jego odesłanie będzie uzależnione od spełnienia jakiegoś warunku, kara przewidziana w ustępie 1 będzie zaostrzona w sposób określony w przepisie. Jest to więc postać kwalifikowana czynu. W ustępie 4 art. 225 bis czytamy, że jeśli uprowadzający ujawnił miejsce pobytu uprowadzonego drugiemu z rodziców lub osobie, do której należy z mocy prawa troszczenie się o nieletniego, w ciągu 24 godzin następujących po uprowadzeniu, zobowiązując się do natychmiastowego odesłania uprowadzonego, co rzeczywiście uczyni, lub też jeśli nieobecność uprowadzonego nie przekroczy 24 godzin, sprawca będzie uwolniony od kary. Jeśli zaś zwróci (odeśle) nieletniego bez wspomnianego wyżej zawiadomienia, w ciągu 15 dni następujących po uprowadzeniu, podlegać będzie karze więzienia od 6 miesięcy do 2 lat. Wymienione okresy liczą się od daty zawiadomienia o uprowadzeniu. Jak stanowi ust. 5 art. 225 bis, kary wskazane wyżej są orzekane także wobec przodków nieletniego i krewnych rodzica do drugiego stopnia pokrewieństwa lub powinowactwa, jeśli popełnili oni czyny poprzednio opisane.

Przestępstwa uprowadzenia nieletniego, czyli sekcji II omawianego rozdziału k.k., nie zamieszczono w pierwotnej wersji k.k. Hiszpanii z 1995 r. Zostało ono dodane ustawą organiczną LO 9/2002 z 10 grudnia 2002 r., dotyczącą uprowadzenia nieletniego, zmieniającą kodeks karny i kodeks cywilny. Chodziło o ochronę interesów osób nieletnich i uniknięcie krzywdzących je skutków zachowania się rodziców w sytuacjach konfliktów rodzinnych i o zapobieżenie tzw. wykradaniu dzieci przez rodzica, który nie wykonuje legalnej opieki nad nimi².

W sekcji III omawianego rozdziału przestępstw zawarto artykuły 226–233, dotyczące porzucenia (opuszczenia) rodziny, nieletnich lub osób bezradnych (niedołęжных).

W art. 226 ujęto przestępstwo ogólne, polegające na zaniechaniu (zaprzestaniu) wypełniania obowiązków prawnych opieki, przynależnych do władzy rodzicielskiej, kurateli lub dozoru lub rodziny zastępczej albo świadczenia niezbędnej opieki (pomocy), legalnie ustanowionej w celu wsparcia (utrzymywania) wstępnych, zstępnych lub małżonka, którzy tego potrzebują (kara więzienia od 3 do 6 miesięcy lub grzywny od 6 do 12 miesięcy). Omawiany przepis był zmieniony w 2003 r. ustawą organiczną

² Por. B. Kunicka-Michalska, *Reforma kodeksu karnego w Hiszpanii, Państwo i Prawo* 2004, z. 5, s. 49–50.

LO 15/2003, modyfikującą k.k. Uchylono mianowicie poprzednio przyjęty wymiar kary (areszt od 8 do 20 końców tygodnia).

W ustępie 2 art. 226 przyznano sądowi fakultatywnie prawo do wymierzenia sprawcy (w sposób umotywowany) kary specjalnego pozbawienia prawa wykonywania władzy rodzicielskiej, kurateli, dozoru lub rodziny zastępczej, na okres od 4 do 10 lat.

W art. 227 ust. 1 przewidziano przestępstwo ogólne, polegające na zaprzestaniu płacenia przez okres 2 miesiący, następujących po sobie, lub 4 miesiący nienastępujących po sobie, świadczeń ekonomicznych jakiegokolwiek typu na korzyść współmałżonka lub dzieci, ustanowionych w umowie zaaprobowanej przez sąd lub w orzeczeniu sądowym, w wypadku separacji, rozwodu, orzeczenia o nieważności małżeństwa, procesu dotyczącego pochodzenia (ustalenia ojcostwa) lub procesu o alimenty na korzyść dzieci (kara więzienia od 3 miesiący do 1 roku lub grzywny od 6 do 24 miesiący). Ustawą organiczną LO 15/2003, zmieniającą wiele przepisów k.k. Hiszpanii, uchylono poprzednio przewidzianą karę aresztu od 8 do 20 końców tygodnia.

Jak stanowi ust. 2 art. 227 k.k., tę samą karę (czyli więzienia od 3 miesiący do 1 roku lub grzywny od 6 do 24 miesiący) wymierza się sprawcy, który zaprzestał (zaniechał) płacenia innego świadczenia ekonomicznego, ustanowionego w formie zbiorowej lub pojedynczej (łącznej lub odrębnej) w decyzjach wymienionych poprzednio (czyli w wypadkach wskazanych w ust. 1 art. 227 k.k.). Wpłacenie odpowiednich kwot oznacza naprawienie szkody, spowodowanej przestępstwem (art. 227 ust. 3).

Zgodnie z art. 228, omówione przestępstwa (ujęte w art. 226 i 227 k.k.) są ścigane na wniosek osoby poszkodowanej lub jej przedstawiciela prawnego. Jeśli pokrzywdzony jest osobą nieletnią, bezradną (nieodłązną) – ubezwłasnowolnioną lub upośledzoną, wniosek może złożyć prokuratura.

Kolejne przestępstwo polega na opuszczeniu (porzuceniu) nieletniego lub osoby bezradnej; zostało ujęte w art. 229. Ma ono różne postacie opisane w art. 229 i 230. I tak, jeśli sprawcą tego przestępstwa jest osoba zobowiązana do dozoru (ochrony), to przepisy przewidują karę więzienia od 1 roku do 2 lat (art. 229 ust. 1). Jeśli sprawcami porzucenia (opuszczenia) są rodzice, kuratorzy lub prawni opiekunowie (osoby prawnie zobowiązane do ochrony), za czyn taki grozi kara więzienia od 18 miesiący do 3 lat (art. 229 ust. 2). Kara więzienia od 2 do 4 lat grozi sprawcy w wypadkach, gdy na skutek opuszczenia powstało konkretne niebezpieczeństwo dla życia, zdrowia, integralności fizycznej lub wolności seksualnej nieletniego lub bezradnego. Nie stoi to na przeszkodzie odpowiedniemu ukaraniu czynu, gdyby stanowił on przestępstwo cięższe. W art. 230 ujęto przestępstwo czasowego porzucenia (opuszczenia) nieletniego lub bezradnego (kary w wymienionych wyżej wypadkach są niższe o stopień niż przewidziane w artykule poprzednim).

Inne przestępstwo (art. 231) polega na przekazaniu (oddaniu) nieletniego lub bezradnego osobie trzeciej lub do zakładu publicznego. Sprawcą tego przestępstwa indywidualnego jest osoba, na której ciąży obowiązek wychowania (opieki) lub edukacji małoletniego lub bezradnego. Czyn jest karalny, jeśli przekazanie nastąpiło bez zgody osoby, która sprawcy te obowiązki powierzyła, lub zgody odpowiedniej władzy. Grozi za to kara grzywny od 6 do 12 miesiący (art. 231 ust. 1). Jeśli takie przekazanie (oddanie) spowodowało konkretne niebezpieczeństwo dla życia, zdrowia, integralności fizycznej lub wolności seksualnej nieletniego lub bezradnego, przepisy przewidują

karę więzienia od 6 miesięcy do 2 lat (art. 231 ust. 2). Przepis ten ma związek z Konwencją Europejską z 20 maja 1980 r., dotyczącą wzajemnego uznawania i wykonania decyzji w zakresie opieki nad nieletnimi, ratyfikowaną przez Hiszpanię w 1984 r.

Przestępstwem jest też wykorzystywanie lub wynajmowanie nieletnich bądź osób bezradnych (niedołącznych) do uprawiania żebractwa, także w formie ukrytej, to znaczy nawet wówczas, jeśli jest to żebranie potajemne (art. 232). Podmiot tego przestępstwa określony jest zbiorowo: „Ci, którzy wykorzystują lub wynajmują (...)”. Przewidziano za to przestępstwo karę więzienia od 6 miesięcy do 1 roku (art. 232 ust. 1). Kara jest surowsza (więzienie od 1 roku do 4 lat), jeśli dla celów uprawiania żebractwa handluje się nieletnimi lub bezradnymi, stosuje się wobec nich przemoc lub zastraszenie lub podaje się im substancje szkodliwe dla ich zdrowia (art. 232 ust. 2).

W art. 233 upoważniono sąd (fakultatywnie) do orzeczenia wobec sprawców czynów określonych w art. 229–232 (omówionych wyżej) kary specjalnego pozbawienia wykonywania władzy rodzicielskiej lub praw wynikających z dozoru, opieki, kurateli albo rodziny zastępczej na okres od 4 do 10 lat. To uprawnienie przyznane jest sądowi w wypadkach, gdy uzna on to za wskazane, biorąc pod uwagę okoliczności odnoszące się do nieletniego. Jeśli sprawca wykonuje dozór nad nieletnim, ponieważ jest funkcjonariuszem publicznym, orzeka się dodatkowo karę specjalnego pozbawienia zajęcia lub stanowiska publicznego, na okres od 2 do 6 lat (art. 233 ust. 2).

W każdym wypadku prokuratura nalega, by kompetentne władze podjęły właściwe środki w celu zapewnienia nieletnim należytej opieki i ochrony (art. 233 ust. 3).

Z przestępstwami przeciwko rodzinie w k.k. Hiszpanii wiążą się niektóre tzw. *faltas*. Są to czyny o mniejszym niż przestępstwa ciężarze gatunkowym (jednak różnią się od naszych wykroczeń). Tzw. *faltas* ujęte są w Księdze III k.k., zatytułowanej: „*Faltas* i grożące za nie kary”. W Tytule I księgi ujęto „*Faltas* przeciwko osobom”. Związek z przestępstwami przeciwko stosunkom rodzinnym mają trzy artykuły, zamieszczone wśród jej przepisów, to jest art. 618, 619 i 622 k.k.

W art. 618 przewidziana jest kara pobytu w określonym miejscu od 6 do 12 dni lub grzywny od 12 do 24 dni dla tych, którzy znaleźli opuszczonego nieletniego lub osobę bezradną, ale nie przyprowadzili go do odpowiedniej władzy lub do jego rodziny i nie udzielili mu pomocy, jeśli okoliczności tego wymagały (ust. 1 art. 618). Podmiot tego czynu określony jest zbiorowo: „ci, którzy”.

W ust. 2 art. 618 przewidziano karę dla sprawcy, który nie wypełnia obowiązków rodzinnych, ustanowionych w umowie (ugodzie) zaaprobowanej sądownie lub ustanowionych w orzeczeniu sądu, w związku z separacją, rozwodem, stwierdzeniem nieważności małżeństwa, procesem dotyczącym pokrewieństwa (pochodzenia) lub procesem o alimenty na korzyść dzieci, w przypadkach gdy owo niewypełnianie obowiązków nie stanowi przestępstwa. Przepisy przewidują karę grzywny od 10 dni do 2 miesięcy lub pracy na rzecz społeczeństwa (wspólnoty) w wymiarze od 1 do 30 dni. Przepis ten został zmodyfikowany wspomnianą ustawą LO 15/2003. Ustawa weszła w życie 1 października 2004 r.

W art. 619 ujęto czyn polegający na zaprzestaniu udzielania opieki lub, jeśli okoliczności tego wymagają, pomocy osobie w zaawansowanym wieku lub niesprawnej, która jest bezradna i zależna od troski sprawców. Podmiot tego czynu został ujęty w sposób zbiorowy: „ci, którzy”. Przewidziano karę grzywny od 10 do 20 dni.

W art. 622 przewidziano karę dla rodziców, którzy choć nie popełniają przestępstwa przeciwko stosunkom rodzinnym, przez swój brak podporządkowania (opór) naruszają reżim opieki nad nieletnimi dziećmi ustanowiony przez władzę sądową lub administracyjną (kara grzywny od 1 do 2 miesięcy). Przepis ten jest zredagowany zgodnie z ustawą LO 9/2002 z 10 grudnia 2002 r. dotyczącą uprowadzenia nieletnich, modyfikującą kodeks karny i cywilny³.

Jak widać, w omawianych przepisach k.k. Hiszpanii często jest mowa o nieletnim. Terminu tego użyto jako równoznacznego z określeniem: niepełnoletni, małoletni. W związku z tym trzeba sięgnąć do art. 12 konstytucji Hiszpanii, w którym przyjęto, że obywatele tego kraju uzyskują pełnoletniość w wieku 18 lat. W kodeksie cywilnym przewidziana jest jednak możliwość (w określonych wypadkach) uzyskania pełnoletności po ukończeniu 16 lat⁴.

W opracowaniu niniejszym nawiązano do rozwiązań prawa hiszpańskiego mało znanych czytelnikowi polskiemu, takich jak np. miesięczny (i dzienny) wymiar kary grzywny, podział na przestępstwa i tzw. *faltas* oraz inne kwestie. Ponieważ ramy tej publikacji są ograniczone, trzeba odesłać czytelnika do innych publikacji, w których wyjaśniono wiele problemów prawa karnego Hiszpanii⁵.

³ Przy omawianiu hiszpańskich rozwiązań autorka korzysta z tekstu kodeksu karnego Hiszpanii w tłumaczeniu własnym, zwłaszcza z tekstu zamieszczonego w: Francisco Javier Álvarez García, Ana Cristina Andrés Domínguez, Ana Gutiérrez Castañeda, Marcial Helguera Martínez, Blanca Llaría Ibáñez, Clara Penín Alegre, Carmen Sánchez Morán, Emilio Cortés Bechiarelli, *Código Penal y Ley Penal del Menor*, 13 edición anotada y concordada, Tirant lo Blanch, Valencia 2007, a także ze zbioru powołanego w przypisie 1. Późniejsze zmiany k.k. nie dotyczyły omawianego tu rozdziału przestępstw. By bliżej poznać omawianą problematykę, z licznych komentarzy do k.k. Hiszpanii zob. m.in.: L. Arroyo Zapatero, I. Berdugo Gómez de la Torre, J.C. Ferré Olivé, N. García Rivas, J.R. Serrano Piedecabras, J.M. Terradillos Basoco (Directores), A. Nieto Martín, A.I. Pérez Cepeda (Coordinadores), *Comentarios al Código Penal*, Iustel, Madrid 2007, zwłaszcza J.M. Terradillos Basoco, komentarz do art. 217–219 k.k.; M.J. Rodríguez Mesa, komentarz do art. 220–222 i art. 227–233 k.k.; G. González Aguedo, komentarz do art. 223–226, s. 493–498, 498–505, 506–516, 516–526; A. Nieto Martín, komentarz do art. 618, 619 i 622, s. 1142–1145 i 1148. Zob. również: Luis Rodríguez Ramos (Coordinador), autores: Pedro Colina Aquendo, Ana Fernández Jiménez, Juan Gil de la Fuente, Joaquín Rodríguez de Miguel Ramos, Gabriel Rodríguez-Ramos Ladaria, Luis Rodríguez Ramos, *Código Penal, comentado y con jurisprudencia (Código Penal concordado con jurisprudencia sistematizada y leyes penales especiales y complementarias)*, wyd. 2, La Ley, Madrid 2007, s. 532–576 i 1124, 1128–1129.

⁴ Specyficzny problem stanowi odpowiedzialność karna i związana z tym granica wieku. Zob. szczegółowe omówienie tego zagadnienia: B. Kunicka-Michalska, *Odpowiedzialność nieletnich w prawie karnym Hiszpanii*, w: A. Dębiński, M. Gałązka, R.G. Hałas, K. Wiak (red.), *Hominum causa omne ius constitutum est. Księga jubileuszowa ku czci Profesor Alicji Grześkowiak*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2006, s. 101–111. W tym miejscu warto jedynie przypomnieć, że w art. 19 k.k. Hiszpanii przyjęto rozwiązanie, zgodnie z którym osoby, które nie ukończyły lat 18, nie odpowiadają według reguł k.k. Mogą natomiast odpowiadać zgodnie z przepisami zawartymi w specjalnej ustawie o odpowiedzialności karnej nieletnich. Art. 69 k.k. Hiszpanii stanowi, że w stosunku do osoby, która ukończyła 18 lat, ale nie ukończyła 21 lat, jeżeli popełni czyn przestępny, mogą być stosowane przepisy ustawy o odpowiedzialności karnej nieletnich, w wypadkach i pod warunkami w ustawie tej wskazanymi.

⁵ Zob. zwłaszcza B. Kunicka-Michalska, *Kodeks karny Hiszpanii. Charakterystyka ogólna*, w: A. Łopatka (przew. kom. red.), B. Kunicka-Michalska, S. Kiewlicz (red.), *Prawo, społeczeństwo, jednostka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Leszkowi Kubickiemu*, Instytut Nauk Prawnych PAN – Fundacja Promocji Prawa Europejskiego – Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2003, s. 356–370 i powołana tam literatura; B. Kunicka-Michalska, *Reforma kodeksu karnego Hiszpanii...*, op. cit. i powołana tam literatura; eadem, *Kary i środki zabezpieczające w nowym kodeksie karnym Hiszpanii*,

w: A.J. Szwarc (red.), *Rozważania o prawie karnym. Księga pamiątkowa z okazji siedemdziesięciolecia urodzin Profesora Aleksandra Ratajczaka*, Prace Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, t. IV, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1999, s. 195–203 i powołana tam literatura. Zob. też łączące się tematycznie z niniejszą publikacją opracowanie: B. Kunicka-Michalska, *Hiszpańska ustawa o ochronie prawnej małoletnich*, w: M. Andrzejewski et al. (red.), *Księga Jubileuszowa Profesora Tadeusza Smyczyńskiego*, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora”, Toruń 2008, s. 947–957. Zob. także B.J. Stefańska, Recenzja z książki dotyczącej przemocy domowej w Hiszpanii: P. García Álvarez, J.C. Delgado, *El delito de malos tratos en el ámbito familiar*, Tirant lo Blanch, Valencia 2000, *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 2000, nr 1, s. 170–174.